

ŽEIT teikia konsultacijas viešosios informacijos rengėjams ir skleidėjams, taip pat kitiems asmenims, suinteresuotiems žmogaus teisėmis ir laisvėmis visuomenės informavimo priemonėse bei viešosios informacijos sklaidimu apskritai.

Siekama užtikrinti kokybiškas ir profesionalias konsultacijas, orientuotas į teisingą saviraiškos laisvės ir žmogaus teisių apsaugos pusiausvyrą. Teikiant konsultacijas vadovaujamosi pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms, teisingumo, sąžiningumo ir protingumo bei įstatymo viršenybės, objektyvumo, efektyvumo, proporcingumo, nepiktnaudžiavimo valdžia, tarnybinės pagalbos, efektyvumo, subsidiarumo ir informacijos išsamumo, tikslumo bei teisėtumo principais.

2017 metais suteiktos 442 konsultacijos. Tai gerokai daugiau nei ankstesniais metais (2016 m. – 377, 2015 m. – 337).

Bendra ataskaitiniais metais suteiktų konsultacijų trukmė – 65 valandos, t. y. 8 darbo dienos.

Visos suteiktos konsultacijos yra susijusios su viešąja informacija, jos paskleidimo teisėtumu, etišku ir teisėtu informacijos rinkimu. Konsultacijų analizė leidžia nustatyti opiausias, labiausiai rūpimas ir akylesnės stebėsenos reikalingas viešosios informacijos erdvės sritis. 2017 metais išryškėjo konsultacijų dėl asmens duomenų tvarkymo visuomenės informavimo priemonėse didėjimo tendencija. Kaip ir ankstesniais metais, 2017 metais aktyviai domėtasi skundų dėl viešai paskelbtos informacijos pateikimo galimybėmis, skundai keliamais reikalavimais, skundo nagrinėjimo procedūra. Vienas opiausių konsultacijose keliamų klausimų buvo susijęs su nepilnamečių interesų apsauga, dažnai buvo nuogaštaujama, jog tam tikra viešoji informacija gali būti prieinama nepilnamečiams. Konsultacijose taip pat dažnai keltas asmens garbės ir orumo pažeidimo klausimas. Pasitaikė situacijų, kuriose asmenys įžvelgdavo savo garbės ir orumo pažeidimus, tačiau pokalbio metu paaiškėdavo neabejotinas viešasis interesas, pateisinantis šios informacijos skelbimą. Tai būdinga ir konsultacijoms dėl teisės į privataus gyvenimo apsaugą, juolab tais atvejais, kuomet privačių duomenų atskleidimas pateisinamas Visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje nustatytais išimtimis. Kitaip tariant, informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tada, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Be to, informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes. Žiniasklaidos atstovai ne visuomet šias išimtis taiko teisingai.

Įstatymo išimtis, jog informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, dažnai interpretuojama per plačiai, pažeidimų nustatymui priskiriant pareigūnų darbo fiksavimą.

Pasitaiko konsultacijų, kurių metu paaiškėja, jog privataus pobūdžio informacija, taip pat ir sveikatos duomenys, žiniasklaidoje sklaidžiami beatodairiškai paminant žmogaus teises,

siekiant greitos sensacijos, aštrios naujienos. Kita vertus, konsultacijų analizės duomenys leidžia daryti išvadą, jog regioninė žiniasklaida atsakingiau vykdo savo misiją, aktyviau konsultuojasi dėl galimos atsakomybės, kruopščiau vertina asmens neturtinių teisių ir viešojo intereso pusiausvyros klausimus.

Viena iš Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos veiklos efektyvumo didinimo krypčių išlieka viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų konsultavimo plėtra. Kartu su kasmet organizuojamais žiniasklaidos mokymais tai yra papildoma šviečiamoji priemonė, orientuota į pažeidimų prevenciją, ne tik į jų fiksavimą ir atsakomybės taikymą. Skatinama viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų atsakomybė, viešosios informacijos erdvės kultūros kėlimas bei darnos puoselėjimas tarp viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų ir informacijos „gavėjų“, gaunančių ją įvairiomis formomis (skaitytojų, klausytojų, žiūrovų, žiniasklaidos proceso, keitimosi informacija dalyvių).

2017 metais Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos svetainėje buvo paskelbtos viešos rekomendacijos (konsultacijos):

- dėl fotografavimo viešoje vietoje ir nuotraukų publikavimo. Rekomendacijoje atkreiptas dėmesys, kad fotografavimas viešoje vietoje savaime nereiškia, jog negali būti pažeista asmens teisė į atvaizdą, ir nėra pagrindo manyti, jog galima fotografuoti bet ką, bet kaip ir bet kada, ignoruojant fotografuojamą asmenį ir jo valią. Teisės normos, leidžiančios asmenį fotografuoti be jo sutikimo, negali būti taikomos tik formaliai, pavyzdžiui, remiantis tuo, jog buvo fotografuota ne privačioje, o viešoje vietoje. Rekomenduota fotografuoti asmenį jam matant ir suvokiant, jog yra fotografuojamas; nefotografuoti slapta; sudaryti galimybę išreikšti savo valią dėl fotografavimo ir nuotraukų publikavimo; nefotografuoti asmens situacijose, galinčiose jį pažeminti, įžeisti, kompromituoti.
- dėl socialiniuose tinkluose paskelbtos informacijos tiražavimo be sutikimo. Rekomendacijoje pažymėta, kad tai, jog žmogaus viešai paskelbta informacija asmeninėje paskyroje prieinama visiems, nereiškia, jog toks asmuo praranda privatumo apsaugos galimybes. Paskelbimas viešai savo paskyroje automatiškai nesuteikia leidimo tokią informaciją platinti žiniasklaidos kanaluose. Viešosios informacijos rengėjui (skleidėjui) privalu gauti sutikimą tolimesniam informacijos iš socialinių tinklų (ypač sudarančios privataus gyvenimo dalį) viešinimui. Privataus pobūdžio informacija nėra siejama su tuo, kur ir kiek kartų ji buvo paskelbta anksčiau, ar tokią informaciją galima lengvai pasiekti socialiniuose tinkluose ar kituose šaltiniuose. Jei asmuo socialiniame tinkle paskelbė tam tikrą informaciją, nuotraukas, kitus duomenis, tai toks paskelbimas nepanaikina šių duomenų apsaugos ir nepašalina viešosios informacijos rengėjų (skleidėjų) pareigos privačią informaciją skelbti tik asmeniui konkrečiu atveju davus sutikimą (išskyrus teisės aktuose numatytas išimtis). Privačiam asmeniui turi būti žinomas ir tikslas, kuriuo visuomenės informavimo priemonėje bus skelbiamas (cituojamas) jo paskyros socialiniame tinkle turinys, taip pat ir tokio paskelbimo kontekstas, forma, pranešimas, kurį siekiama komunikuoti. Privatus asmuo turi turėti teisę pasirinkti, su kuria visuomenės informavimo priemone ar žurnalistu ir kokiomis temomis bei tikslais bendrauti, bendradarbiauti, o kuriems iš viso atsisakyti teikti bet kokią

informaciją. Priminta Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta žurnalistų pareiga prašant informacijos pristatyti pavardę, nurodyti darbovietę ir pareigas, taip pat įspėti žmogų, kad jo žodžiai gali būti viešai paskleisti per visuomenės informavimo priemones.

- dėl informacijos apie savižudybes pateikimo būdų. Savižudybių tema nuolat patenka į visuomenės informavimo priemones ir žiniasklaidai ne visada pavyksta išlaikyti pusiausvyrą tarp įvykio, kaip fakto, paskelbimo ir žurnalistų etikos nuostatų bei teisės aktų reikalavimų. Svarbu suprasti, kad paviešinti savižudžio elgesio pavyzdžiai, detalūs įvykio aprašymai, jo priešistorė gali tiesiogiai paveikti kai kurių asmenų elgesį, paskatinti juos imtis panašių veiksmų. Ypač tai pasakytina apie išgyvenančius psichologinę krizę asmenis, kuriems bet kokia panašaus pobūdžio informacija gali tapti skatinamuoju pavyzdžiu. Visuomenės informavimo priemonėse pastebimos tokios dažniausiai pasitaikančios klaidos nušviečiant su savižudybe susijusius įvykius: 1) skelbiami nusižudžiusių arba bandžiusių nusižudyti asmenų duomenys; 2) detalizuojamos savižudybės priemonės, būdai ir aplinkybės; 3) savižudybė pateikiama kaip savaime suprantamas faktas ir (ar) ji romantizuojama. Visuomenės informavimo įstatymo 22 straipsnio 11 dalies 5 punkte numatyta: viešosios informacijos rengėjai ir (ar) skleidėjai privalo saugoti ir gerbti žmogaus teisę į privatumą mirties atveju, neminėti asmens duomenų skelbdami žinias apie savižudybes ar bandymus nusižudyti. Išimtys netaikomos ir tuo atveju, jei įvykis susijęs su viešuoju asmeniu. Tas pats reikalavimas taikomas ir nušviečiant nepilnamečių savižudybes – Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatyme numatyta, kad draudžiama skelbti save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę. Pažymime, kad pastarajam draudimui irgi netaikomos jokios išimtys.

Atsižvelgiant į minėtas problemas visuomenės informavimo priemonėse rekomenduota: nepateikti savižudybės kaip savaime suprantamo, kasdieninio fakto; paaiškinti, kaip asmuo turėtų elgtis, kai jis atsiduria sudėtingoje situacijoje; vengti romantiško savižudybės vaizdavimo; netraktuoti savižudybės kaip tinkamo kokios nors problemos sprendimo būdo; kiekvienu atveju stengtis šviesti visuomenę, griauti paplitusius klaidingus stereotipus apie savižudybę; skelbiant tokią informaciją, pranešti apie esamas emocinės ir psichologinės pagalbos galimybes bei pagalbos grupes nusižudžiusių artimiesiems; skelbiant tokią informaciją, ją tinkamai pažymėti ir skleisti; neskelbti nusižudžiusių arba bandžiusių nusižudyti asmenų duomenų. Skelbiant informaciją apie savižudybes rekomenduojame įvertinti ir moralinį aspektą, gerbti į tokias situacijas patekusius artimuosius ir šeimos narius.

Atsižvelgiant į konsultacijų (rekomendacijų) poreikį ir naudą, akivaizdu, kad ŽEIT tikslinga plėsti visų viešosios informacijos skleidimu ir /ar žmogaus teisėmis ir laisvėmis visuomenės informavimo priemonėse suinteresuotų asmenų konsultavimą. Taip būtų ugdomas kritiškas požiūris į visuomenės informavimo procesus, keliamas visuomenės teisinis sąmoningumas ir žmogaus teisių suvokimas. Tikslinga toliau siekti šių tikslų, rengti ir skelbti daugiau viešųjų konsultacijų.

